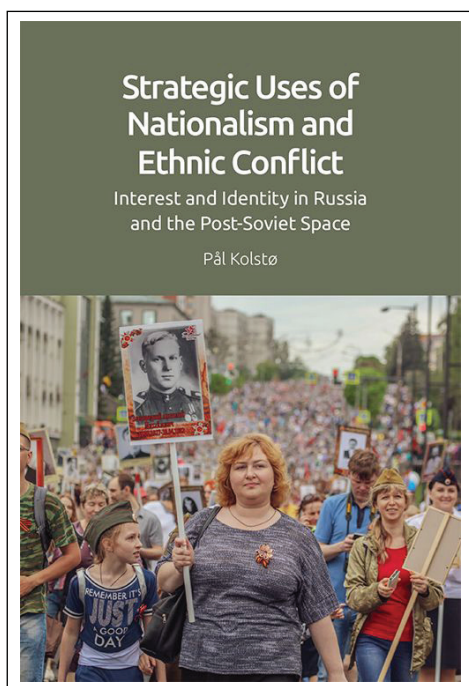

Strategic Uses of Nationalism and Ethnic Conflict: Interest and Identity in Russia and the Post-Soviet Space

Pål Kolstø
Edinburgh: Edinburgh University Press
2022
294 sider. ISBN 9781474495004

Omtalt av **Yuliya Yurchuk** [lektor ved Institutt for historie og samtidsstudier, Södertörns Högskola, yuliya.yurchuk@sh.se]

I boken *Strategic Uses of Nationalism and Ethnic Conflict: Interest and Identity in Russia and the Post-Soviet Space* undersøker Pål Kolstø nasjonalismens dynamikk i Russland og de andre post-sovjetiske landene. Han argumenterer for at kollektive identiteter må forstås som en ressurs som kan mobilisere gruppeinteresser, så vel som individuelle interesser. I boken demonstrerer Kolstø at nasjonalismen ofte motiveres av en kombinasjon av pragmatiske interesser på den ene siden og symbolikk og følelsesladet språk på den andre. I fagstriden mellom kulturalistene og instrumentalistene om nasjonalismens opphav og drivkrefter, posisjonerer Kolstø seg nært instrumentalistene; han argumenterer for at man alltid bør se etter hvilke interesser og motiver som skjuler seg bak nasjonalistenes idealer. Samtidig fremhever han at nasjonale identiteter ikke oppstår i et vakuum, men alltid er tuftet på en gruppes kulturelle ressurser og minnehistorie.

Teoretisk er argumentet hans forankret i den norske sosialantropologen Fredrik Barths teorier om grensdragning.¹ I Barths konseptualisering av grensdragningen mellom grupper ligger «the locus of identity formation and differentiation» (s. 16).

¹ Barth, F. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Little, Brown and Company.

I utforskningen av nasjonalismen i Russland og de post-sovjetiske landene, kombinerer Kolstø på mesterlig vis en instrumentell tilnærming til nasjonalisme og teorien om grensedragning ved å studere hvordan minner og symboler brukes til å definere grenser mellom ulike grupper. Historiske minner (slik som minnene om andre verdenskrig) og symboler (slik som St. Georgs-båndet eller det hvite båndet) fungerer dermed på en og samme tid både som analyseobjekt og som del av en metodisk tilnærming der de tjener som grensedragende og nasjonsbyggende instrumenter som former og forsterker ulike nasjonalismer.

Kolstøs bok er kronologisk ordnet og dekker emner fra 1800-tallet, 1980-årene og det mer samtidige 2000-tallet. Den empiriske delen av boken åpner med et kapittel om antisemittismens opphav i Russland på 1800-tallet der han på introduserer sitt overbevisende hovedargument om at nasjonalistiske holdninger og angrep på jødene var drevet av pragmatikk og konflikt mellom ulike interesser. Den russiske antisemittismen var ikke drevet av «confrontation between two different classes, but by economic competition within the same social element» (s. 31). Derfor fant de fleste pogromene sted i de store byene, der konkurransen mellom arbeiderne innad en klasse over (ofte knappe) ressurser og arbeidsplasser var mest påtakelig. Kolstø argumenterer for at religiøse fordommer spilte en sekundær rolle i antisemittismen som spredte seg på 1800-tallet i byene i det russiske imperiet.

Et lignende argument utvikles i det neste kapittelet, der Kolstø demonstrerer at økonomisk konkurranse spilte en sentral rolle i hvordan interetniske relasjoner i de ulike sovjetrepublikkene i andre halvdel av 1980-tallet utspilte seg. Han hviler argumentet sitt på to hypoteser: (1) Demografisk vekst skaper en massiv konkurranse på arbeidsmarkedet som fører til ikke-politisk etnisk konflikt på grasrotnivå; (2) Vekst i befolkningens utdanningsnivå skaper konkurranse om ettertraktete jobber som leder til en elitedrevet konstruksjon og spredning av nasjonalisme. Den første hypotesen beskriver forholdene i Sentral-Asia i sen-sovjetisk tid. Dette var den eneste regionen med stor arbeidsledighet og eksplosiv demografisk vekst. Her var det lite konkurranse mellom elitene (med unntak av Kasakhstan). I stedet var etniske konflikter drevet av misnøye med økonomiske forhold som følge av massiv arbeidsledighet. I andre regioner, særlig i de baltiske statene og Moldova, så den etniske eliten jobbkonkurransen (med få jobber som krevde høy utdanning og en stor arbeidsstokk med høy utdanning) gjennom en etnisk optikk. Den elitedrevne nasjonalismen i disse sovjetrepublikkene var mer motivert av kampen for prestisjejobbene.

I kapittel 4 utforsker Kolstø nasjonalismens utviklingsspor i tre ulike politiske analyseenheter – Kasakhstan, Basjkortostan og Tatarstan – og analyserer bruken av narrativet om «urfolksnasjonen» eller «titulærnasjonen» som en identitetsmarkør. Han viser at dette narrativet ble brukt likt av både den suverene staten Kasakhstan og den føderale republikken Basjkortostan som et verktøy for «social control and ethnic hegemony» (s. 89). I Tatarstan var ikke dette narrativet fremtredende, ettersom den tatarske majoritetsbefolkningen ikke følte seg truet av en annen etnisk gruppe i konkurranse om status som «titulærnasjon».

I kapittel 5 redegjør Kolstø for hvordan man i Belarus, Georgia og Ukraina er sterkt påvirket av en *antemurale*-tenkning som fungerer som en grensedragende identitetsmarkør vis-à-vis Russland og Europa. På den ene siden konstruerer denne tenkningen avstand til Russland, samtidig som den skaper nærhet til EU.

Kapittel 6 fortsetter diskusjonen om grensedragning i Russland. Kolstø demonstrerer hvordan imperialismen og etnosentrismen har utviklet seg i Russland: Til tider fungerer de som separate ideologier og bevegelser, og andre ganger som en kombinasjon som smeltes sammen av styresmaktene ved behov.

I kapittel 7, 8 og 9 behandles forfatterens hovedargument om russisk imperialisme og etnosentrisme i tre konkrete caser: St. Georgs-båndet og «det udødelige regimentet» (*bessmertnyj polk*) (som brukes av både imperialistene og etnonasjonalistene); det hvite båndet (som representerer den russiske liberale opposisjonen); og den militante bruken av russisk nasjonalisme under annekteringen av Krim og krigen i Donbas da den nådde sitt toppunkt.

I det siste kapittelet hviler Kolstøs fremstilling av konflikten mellom Russland og Ukraina i altfor stor grad på Richard Sakwas bok *Frontline Ukraine*. Sakwa ignorerer fullstendig tilstedeværelsen av russisk etterretning og militære styrker på ukrainsk territorium som har vært påvist av flere andre forskere og etterforskere på Krim og Donbas våren 2014.² Som en følge av dette, nevnes ikke disse forholdene av Kolstø heller. Sakwas fremstilling av konflikten har vært kritisert fra flere hold for sin partiske posisjon og overdrevne bruk av kilder fra de russiske myndighetene.³ Den samme fallgruven er å finne i beskrivelsen av Moldovas post-sovjetiske politiske utvikling. Kolstø bygger på Stuart Kaufmans fremstilling av landets konflikt i 1992 som en «borgerkrig» mellom Moldovas folkemasse «fueled by popular chauvinism» og Transnistrias «economic and political elites» (s. 13), og nevner ikke en sentral aktør i konflikten – nemlig de russiske styrkene.

Med tanke på bokens omfang gir ikke tittelen tilstrekkelig honnør til innholdet i store deler av boken. Boktittelen er noe misvisende, ettersom det av ni kapitler er kun tre som utelukkende tar for seg Russland. De andre kapitlene dekker et langt større geografisk område enn det som i boktittelen er omfattet av begrepet «det post-sovjetiske området». Man kan tolke «post-sovjet» som en kronologisk tidsmarkør, men emnene som behandles i boken strekker seg så langt tilbake som det russiske imperiet på 1800-tallet og til sovjetrepublikkene under perestrojka før Sovjetunionen gikk i oppløsning. For å oppsummere, er denne boken betimelig og velresonert. Den gir en rik fremstilling av de ulike retningene nasjonalismen tok i den enorme regionen som deler en felles historisk arv fra den sovjetiske fortiden.

Oversatt av Daniella Slabinski

² Grant, T. D. (2015). *Aggression against Ukraine: Territory, Responsibility, and International Law*. Palgrave Macmillan.

³ Wawrzeniuk, P. (2016). On the Frontline of Disinformation. Academic Packaging of Old Stereotype. *Baltic Worlds BW*, (1–2), 103–106.